

15. Pieradzka K. Na szlakach Łemkowszczyzny / K. Pieradzka. – Kraków : Nakładem komitetu do spraw szlachty zagrodowej na wschodzie Polski przy Towarzystwie rozwoju ziem wschodnich, 1939. – 230 s. , il.
16. Reinfuss R. Kapliczki i krzyże na Łemkowszczyźnie / R. Reinfuss // Kurier Literacko-Naukowy ІКС. – 1934. – № 13. – S. 10–11.

В статті розкриваються архітектурно-стильові особливості галицьких придорожніх часовен через освітлення заимствований в їх формообразуючі процеси матеріально-образних виражень стильових тенденцій європейського і отечественного храмостроительства. Приводяться приклади непосредственного проявлення різних стильових ознак в архітектурному укладі досліджуваних споруд.

Ключевые слова: галицька придорожня часовня, архітектурно-художественная виразителность, формообразование, стильові ознаки, тенденції, впливання, заимствования, готика, ренессанс, барокко, классицизм, модерн.

The article describes the architectural and stylistic features Galician roadside chapels coverage through borrowing in their formative processes of material and figurative expressions stylistic trends of European and national church building. Examples of direct manifestation of various architectural styles and features in the way of the investigated structures.

Key words: Galician roadside chapel, architectural and artistic expression, shaping, stylistic features, trends, influences, borrowings, Gothic, Renaissance, Baroque, Classicism, Modernism.

УДК 821.161.2: 725.94

Петро Кузенко, Володимир Сандюк

ПАМ'ЯТНИКИ ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізується зародження та поширення в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. традиції встановлення пам'ятників Т. Шевченку. Простежуються розмаїття творчих підходів у художньому вирішенні образу Великого Кобзаря професійними та народними митцями в контексті культурних і суспільно-політичних процесів означеної доби.

Ключові слова: пам'ятники, українська скульптура, шевченкіана.

Постать Т. Шевченка як духовного провідника української нації привертала увагу, викликала захоплення й пошанування як в Україні, так і далеко поза її межами. Зацікавлення творчістю видатного поета й художника вже наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. спричиняється до перших кроків у дослідженні його спадщини. Чимало митців у цей час присвячують йому свої живописні та скульптурні твори. Важливою складовою шевченкіани є, зокрема, виготовлення пам'ятників Тарасові Шевченку. Аналіз процесу поширення таких творів в означений період є метою нашого дослідження.

Необхідно відзначити, що вперше скульптурний портрет Т. Шевченка було виконано ще за життя поета. У 1931 р. були опубліковані спогади О. Сластьона про класика української скульптури професора М. Піменова. У них автор відмічає, що знаменитий скульптор 1860 р. виліпив з натури бюст Т. Шевченка. Дещо пізніше такі ж бюсти вже після смерті поета 1862 р. створюють Ф. Каменський та Я. Серяков, а 1872 р. – П. Забела [13, с.52].

Перший у Східній Україні скульптурний пам'ятник був установлений з ініціативи письменниці Х. Алчевської 1900 р. у м. Харків. Родина Алчевських була відома в регіоні своєю національно-культурною діяльністю. Х. Алчевська засновувала приватні недільні школи й активно популяризувала творчість Великого Кобзаря. Меценатом просвітницької діяльності письменниці був її чоловік, О.К. Алчевський – промисловець, який розпочав розробку вугілля на Донбасі [11, с.2].

Погруддя поета було прислане до Харкова з Петербурга. Його виконав виходець із Харківщини, відомий скульптор В.О. Беклемішев (1861–1920) – дійсний член Петербурзької академії мистецтв. Пам'ятник було встановлено на території саду біля будинку школи. Цей скульптурний твір зберігся до нашого часу й експонується в музеї Тараса Шевченка в Києві.

Другим відомим бюстом-пам'ятником Т. Шевченку є твір 1903 р. виконання, який знаходився в с. Седнів на Чернігівщині. Його встановив на території свого маєтку син Андрія Лизогуба – Федір (1851–1938). Автором пам'ятника був відомий український скульптор Михайло Гаврилко. У радянській історіографії ім'я цього автора з ідеологічних міркувань замовчувалося або, як у цьому випадку, було підмінено іменем іншого скульптора – Ф. Балавенського. Це було пов'язано з активною участю М. Гаврилка в національно-визвольній боротьбі українського народу [8].

М. Гаврилко (1882–1920) народився на Полтавщині. Він належить до когорти українських митців, які здобули блискучу європейську художню освіту. Свого часу навчався в Краківській академії мистецтв й удосконалював професійну майстерність у відомого французького скульптора Антуана Бурделя.

У творчій спадщині М. Гаврилка особливе місце належить шевченкіані. Він виконав численні погруддя, барельєфи, металеві та керамічні медальйони, присвячені поету.

Особливо розкрився непересічний талант скульптора під час виконання проекту пам'ятника Т. Шевченку в Києві. Упродовж 1910–1914 рр. відбулося декілька конкурсів із цього приводу, у яких взяли участь кілька десятків учасників, у тому числі й М. Гаврилко. Його проектне рішення під гаслом «Або здобути, або живому не бути» було відзначено найвищою нагородою. У мистецькому творі скульптор продемонстрував глибоке осмислення Т. Шевченка як пророка й речника України, нестримний потяг українського народу до свободи й протест проти тиранії й насильства.

Модель пам'ятника включала величну постать Шевченка на звуженому витягнутому постаменті, а внизу по периметру – чотири групи композицій, кожна з трьох-п'яти фігур на сюжети з історії України. Цей твір здобув прихильність багатьох діячів національної культури високохудожнім мистецьким трактуванням теми, розумінням і висвітленням національного руху й ідеї. Реакційні офіційні кола та зденаціоналізовані члени журі зробили все, щоб провалити конкурс, а відтак відхилити твір талановитого скульптора. Наступні міжнародні конкурси не дали позитивних результатів і пам'ятник за часів Російської імперії в Києві так і не було встановлено [13, с.53].

Ушанування Великого Кобзаря набуло особливого поширення в ювілейній 1914 р. Попри перешкоди реакційних провладних кіл український народ устанавлював на честь Т. Шевченка монументи та різні пам'ятні споруди (могили, арки, мармурові й металеві таблиці, висаджували дуби), вулиці й майдани називали іменем Кобзаря, відкривалися культурно-освітні та господарські заклади, організовувалися концерти, читання лекцій тощо [2, с.164].

Численні пам'ятники споруджували в цей час у багатьох містах і селах в усіх куточках України. У Києві навіть існувала спеціальна «Художньо-скульптурна майстерня А. Непомнящего», у якій виготовляли погруддя Т. Шевченка невеликого розміру. Подібна майстерня «Достава» функціонувала у Львові при товаристві «Просвіта». У ній виготовляли невеликі статуї Т. Шевченка з бронзи, розраховані для встановлення на підвищених місцях [7, с.27].

Навесні 1914 р. відбулося відкриття пам'ятника Т. Шевченку в с. Винники поблизу Львова. Пам'ятник збудували на кошти місцевої громади. Організатором його спорудження стало товариство «Просвіта». Монумент виготовлено у львівській майстерні Яворського, а план споруди доручено виконати архітекторові О. Лушпинському. Пам'ятник складався з п'яти частин тесаного каменя, на якому було розміщене погруддя Т. Шевченка в шапці. На постаменті виконано напис:

«Тарас Шевченко
1814–1914
В столітні роковини уродин
Винницькі українці».

Пам'ятник було розміщено на головній вулиці села, яка також мала ім'я Т. Шевченка. На жаль, монумент простояв недовго. Під час українсько-польської війни 1919 р. він зазнав пошкоджень. Через кілька років його відновив відомий скульптор Андрій Коверко. Після реставрації дещо змінився вигляд пам'ятника. Бюст поета (без шапки) розміщений на чотиригранному камені, а весь монумент був внизу доповнений залізною огорожею.

Виконані професійними скульпторами пам'ятники були встановлені в багатьох містечках і селах Прикарпаття. Автор монографії «Тарас Шевченко і Прикарпаття» В. Полек зазначав, що таким шляхом пішли, зокрема мешканці Коломиї та Косова, які зібрали кошти й замовили бюст Т. Шевченка у відомих українських митців [9, с.37].

Установлення пам'ятників у цих населених пунктах Івано-Франківщини були присвячені 100-м роковинам від Дня народження Великого Кобзаря. Відкриття погруддя в Коломиї відбулося 28 травня

1914 р. у сквері Шевченка, проте до наших днів воно не збереглося. У Косові п'єдестал із бюстом поета, роботи скульптора М. Гаврилка, установили на земляному насипі (символічній шевченківській могилі) на березі р. Рибниця. Загальна висота пам'ятника сягає 4,5 м. Його архітектоніка включає постамент із сірого каменю та споруджене на ньому погруддя Кобзаря. На постаменті виконано напис: «Тарасові Шевченкові в столітні роковини уродин. Гуцульщина 1814–1914–1928».

Автором пам'ятника в с. Устя став інший відомий український скульптор Сергій Литвиненко. 1929 р. скульптор завершив навчання в Краківській академії й після повернення до Львова відкрив власну творчу майстерню. С. Литвиненко виконав чимало портретів і пам'ятників, серед яких надгробний пам'ятник І. Франку у Львові, надмогильні пам'ятники актору й режисеру М. Бенцелю, поетові В. Пачовському, Р. Купчинському, а також пам'ятники полеглим за волю України в Ланцуті, Героям у с. Базар на Волині, полеглим у Рава Руській, митрополитові Андрею Шептицькому на подвір'ї Національного музею у Львові [6, с.50].

Ініціаторами встановлення пам'ятника Т. Шевченкові в с. Устя стали місцеві селяни М. Ріпка і Д. Рожко. 1933 р. вони звернулися до Станіславівського воєводства з клопотанням розглянути проект пам'ятника Шевченку авторства С. Литвиненка та дозволити його відкрити на сільській площі, де вже знаходилися пам'ятники тверезості й на честь скасування панщини. Тільки після багаторазових звернень жителі Устя одержали дозвіл на спорудження пам'ятника. Його було зведено на кошті, надіслані українськими заробітчанами в Канаді, вихідцями із цього села, і на зібрані пожертви місцевих жителів. Спільні зусилля громади села з метою вшанування пам'яті пророка українського народу відображені в написі на постаменті: «Тарасові Шевченкові село Усте 1934.» [1, с.75].

Увічнювали пам'ять Т. Шевченка в містах і селах Прикарпаття також установлюючи меморіальні дошки. Приміром, у Станіславі була відкрита меморіальна дошка з написом: «Кобзареві України Тарасові Шевченкові. 1814–1914», а над нею розміщений бюст поета роботи львівського скульптора Г. Кузневича. Ця скульптурна композиція була знищена під час Першої світової війни. Дослідники зафіксували, що аналогічний витвір монументального мистецтва знаходився в с. Путятинці на Рогатинщині. На меморіальній дошці в Путятинцях викарбувано промовистий напис: «1814–1914. Великому народному Поетові Тарасові Шевченкові в 100-літню річницю його уродин вдячні громадяни Путятинець» [9, с.36].

Дуже часто на західних землях України виготовленням пам'ятників Т. Шевченку займалися народні майстри. Вони виготовляли з каменю обеліски, скульптурні погруддя тощо. Найдавніший у регіоні пам'ятник Великому Кобзарю, споруджений народними умільцями, був у с. Тюдів, що на Косівщині. Його встановлено наприкінці ХІХ ст. коштом жителів сіл Тюдів, Великий і Малий Рожнів, проте до цього часу пам'ятник не зберігся.

Як видно зі світлини, опублікованої красназцем А. Лубівим, пам'ятник був виготовлений у формі обеліска, що складається з трьох чотирикутних у перерізі частин. На найнижчій частині-підставці монумента розташовувалася його середня пряма, яка переходила у звужену доверху із загостренням наприкінці верхню частину. У центрі з фасаду вирізьблено в рамці напис. Виконання цього обеліска відбувалося під очевидним впливом міської (або, так званої, ученої) пам'ятникової пластики.

Пам'ятник Шевченку в Тюдові 1899 р. відвідав Богдан Лепкий, який у нарисі «На Сокільськ» залишив цінний опис цього унікального монумента. «І дивне диво! На найширшій гранці, на білому камені калюмни, – писав Лепкий, – я прочитав великими чорними буквами витесані незабутні слова:

Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде!
Розкуються незабаром
Заковані люди,
Настане суд!» [9, с.34].

Такого роду, у формі обеліска, народний пам'ятник Т. Шевченку єдиний відомий у Галичині. Більш поширеними були кам'яні знаки вшанування поета у вигляді хреста на високому постаменті. Їх виконання набуло широкого розповсюдження на початку ХХ ст., особливо в сторічні роковини від дня народження Т. Шевченка.

Пам'ятник Шевченку з хрестом, зокрема, було споруджено на початку ХХ ст. у с. Надіїв, що на Бойківщині [12, с.4–5]. Кам'яний хрест із Розп'яттям розміщений на постаменті великих розмірів. Постамент виконаний у вигляді пагорба з каміння. На ньому вміщено таблицю з написом і портретом

поета. Такі пам'ятники виконувалися під впливом надмогильників, поширених у той час на Прикарпатті. Проте монументам поету надавалося більших розмірів.

Пам'ятник аналогічної форми було встановлено 1911 р. у с. Вовчинець. З ініціативи членів «Просвіти», культурно-громадських діячів села М. Дебенка, А. Світного, Г. Борисюка та інших відбулося спорудження монумента на пошану 50-ї річниці від дня смерті Т. Шевченка. Пам'ятник нагадує піраміду, складену з великих кусків каменю. У верхню частину було вмонтовано барельєф погруддя Т. Шевченка й мармурову табличку з написом: «Встане Україна і розвіє тьму неволі, світ правди засвітить». Авторами пам'ятника були народні майстри-каменотеси М. Григораш, Г. Новгородський, Г. Храбатин та ін. [1, с.62].

На початку Першої світової війни місцеві селяни заховали барельєф із табличкою. Їхній намір відновити пам'ятник у 1924 р. викликав супротив польської влади. Тільки 1932 р. сільській громаді вдалося встановити барельєф, проте з іншим текстом: «Учіться, брати мої, думайте, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь» [1, с.63].

Іноді народні майстри бралися за виконання бюстів поета. Як відзначає історик В. Грабовецький, гуцули виготовляли такі бюсти з місцевих вапняків. Скульптор, що проживав у м. Косів, виготовив декілька пам'ятників Т. Шевченку [2, с.164].

Можливо, що цей невідомий народний умілець є автором пам'ятника Т. Шевченку, який українська громада хотіла встановити на відзначення 100-річчя з Дня народження поета в с. Балинці, що на Коломийщині. Проте, польська влада заборонила його встановлення [3, с.559].

У міжвоєнний період у радянській частині України відбувається нове переписування історії. Т. Шевченка намагаються зробити «українським провідником епохи пролетаріату». З огляду на це у монументальній скульптурі, яка починає мати виразно ідеологічний пропагандистський характер, відводиться місце й для пам'ятників Т. Шевченку, шанування якого підноситься до рівня комуністичних вождів.

Керівництво України приймає постанову «Про вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка», згідно з якою в кожному місті та великому селі необхідно було спорудити пам'ятник великому поету. Протягом 1918–1920-х років як за власною ініціативою, так і постановами ревкомів і ВУЦВК в Україні було встановлено багато монументів Кобзареві, серед яких були і твори самоуків. Авангардними пошуками серед них вирізнялися пам'ятники І. Кавалерідзе – у Ромнах (1918), Полтаві (1925 р) і Сумах (1926). Це були монументально конструктивістські рішення, у яких заперечувалося банальне співвідношення «скульптура – постамент», а художньо перетворений умовний постамент – курган зливався з постаментом Т. Шевченка символічною єдністю з народом і його історією. Поширення конструктивізму в периферійних регіонах України зумовлене впливами ідей Пролеткульту, носії якого висували в умовах конкурсу гасло: «Стиль – архітектурізована монументальна скульптура». Однак уже в II половині 20-х років ідеологічний курс партії в мистецтві стає послідовнішим, віддаючи перевагу тільки реалістичним вирішенням творів. Тому новаторський проект І. Кавалерідзе для конкурсу «Могила Шевченка» 1926 р., де автор намагався реалізувати ідею революційної перебудови світу, не було схвалено [4, с.203–204].

Вплив держави на розвиток мистецтва особливо посилюється в 30-х роках ХХ ст. У культурі утверджується «творчий метод» соціалістичного реалізму. Партійні функціонери його визначали як «правдиве, історично конкретне зображення дійсності в її революційному розвитку» [10, с.649]. Основною темою ідеологічно заангажованої скульптури стає «радянський народ», «радянська людина». Фактично митці реалістичними засобами повинні були пропагувати ідеологічний міф не пов'язаний з дійсністю. «Оскільки держава відмовила в праві на індивідуальне мислення, а «правда життя» мала викривлене тлумачення, скульптура поступово опинилася в полоні регресивних тенденцій – змістопорожній натуралізм, тиражування ідейно-образних та композиційних кліше відповідали параметрам маскультури» [4, с.348].

У конкурсах установлення пам'ятників Т. Шевченку в цей час беруть участь скульптори з різних куточків Радянського Союзу. Перемогу в них переважно отримують митці, які раніше у своїй творчості не розвивали авангардні ідеї.

Важливими подіями означеного періоду було оголошення конкурсів на виготовлення пам'ятників Т. Шевченку для Харкова, який проходив 1929 р. Наступні два етапи відбулися 1933 р., у результаті яких перемогу здобув відомий російський скульптор М. Манізер.

Над створенням образу Т. Шевченка, як поета-революціонера й демократа, скульптор працював майже десять років (1929–1938). Проект передбачав виготовлення монументальної (у три натуральних

величини) статуї Т. Шевченка та 16 фігур (розмірами в півтори натуральної величини). Під час створення окремих композицій на теми історії України М. Манізеру позували відомі актори А. Бучма, Н. Ужвій, О. Сердюк, І. Мар'яненко. Закладка пам'ятника в міському парку Харкова була проведена в дні святкування 120-річчя від Дня народження Великого Кобзаря в березні 1934 р. [5, с.202].

Попри те, що пам'ятник Т. Шевченку в Харкові виконаний у дусі соцреалізму, він вважається одним із кращих в українському мистецтві радянської доби. Працюючи в рамках «нового творчого методу» М. Манізер все ж частково запозичив ідеї, розвинуті в українському мистецтві скульптури дорадянського періоду. На думку мистецтвознавця В. Ханка, ідея багатофігурної композиції пам'ятника, створеного М. Манізером у Харкові, значною мірою базується на базі проекту М. Гаврилка 1910 р. [14, с.65].

М. Манізер є також автором пам'ятників Т. Шевченку, створених 1939 р. у Києві та Каневі. Попередньо на університетській площі в Києві (згодом тут упорядковано парк) був установлений пам'ятник Миколі І. Саме цей цар тримав поета в засланні, забороняючи писати й малювати. 1920 р. статую царя було знесено, а на його місці відкрито пам'ятник Т. Шевченку. Основу пам'ятника творить однофігурна композиція. Бронзова постать Т. Шевченка висотою 6 м розміщена на восьмиметровому постаменті з темно-червоного граніту. Поет зображений зосередженим у стані глибокої задуми. Руки в нього закладені за спину, дещо нахилена голова, а погляд спрямований у майбутнє до нових поколінь [5, с.204].

Під час спорудження пам'ятника на могилі Т. Шевченка в Каневі використана бронзова фігура поета одного з варіантів київського проекту. Архітектором монумента виступив Є. Левінсон. На Чернечій горі підноситься пілон із сірого граніту, дещо розширений в основі. На його вершині обличчям до Дніпра встановлена бронзова статуя Т. Шевченка [5, с.204].

Таким чином, зроблений огляд розвитку монументальної пластики України кінця ХІХ – початку ХХ ст. засвідчує зародження та поширення в різних частинах українських етнічних земель традиції увічнення світлої пам'яті Великого Кобзаря. Художнє осмислення образу Т. Шевченка відзначається розмаїттям творчих підходів професійних і народних митців. Попри це відсутність в Україні власної державності в означену добу спричиняла суттєві перешкоди пануючій владі в реалізації багатьох проектів, ідеологічні корекції творчих задумів митців.

1. Арсенич П. Тарас Шевченко і Прикарпаття / П. Арсенич . – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001. – 89 с.
2. Грабовецький В. Нариси історії Прикарпаття: у 8 т. – Т. 8: Гуцульщина в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст./ В. Грабовецький. – Івано-Франківськ, 1995. – 188 с.
3. Деделюк М. Дещо про село Балинці // Коломия й Коломийщина / М. Деделюк .– НТШ. –Філадельфія : Вид. ком. коломиян, 1988.– Т. 46. – 959 с.
4. Історія українського мистецтва : у 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва. – К., 2007.– Т. 5 : Мистецтво ХХ століття.– 1048 с.
5. Крвавич Д. П. Українське мистецтво : навчальний посібник : у 3 ч./ Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С.О. Черепанова; [передм. С. Павлюка].– Львів : Світ, 2004.– Ч. 2.– 268 с.
6. Кузенко П. Штрихи до портрета скульптора Сергія Литвиненка /П. Кузенко// Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – 2012. – Вип. 24–25.– С. 49–53.
7. Німенко А. Пам'ятники Тарасові Шевченку / А. Німенко. – К. : Мистецтво, 1964.– 52 с.
8. Павленко С. Приїхав у Седнів Шевченко до друзів... / С. Павленко. – Режим доступу : [golosukraine.com / publication /](http://golosukraine.com/publication/)
9. Полек В. Тарас Шевченко і Прикарпаття / В. Полек. – Івано-Франківськ, 1991.– 102 с.
10. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – 2-ге вид., випр. – К. : АртЕк, 2001.– 728 с.
11. Романовський В. Пам'ятники Тарасові Шевченку в нашому місті/ В. Романовський // Слобідський край.– 2004.– 10 червня.– С. 2.
12. Труш І. Шевченко в пластичнім світі/ І. Труш // Неділя. – 1912. – Ч. 35. – С. 4–5.
13. Ханко В. З призабуті Шевченкіани/ В. Ханко // Образотворче мистецтво.– 2001. – № 1. – С. 52–53.
14. Ханко В. Трагічна доля скульптора/ В. Ханко // Образотворче мистецтво – 1997. – № 4.– С. 62–65.

В статтє рассматриваются зарождение и распространение в Украине конца ХІХ – начала ХХ ст. традиции встановления памятников Т. Шевченку. Исследуются разнообразие творческих подходов в художественном решении образа Великого Кобзаря профессиональными и народными мастерами в контексте культурных и социально-политических процессов данного периода.

Ключевые слова: *памятники, украинская скульптура, шевченкиана.*

The conception and the propagation of Taras Shevchenko monument installation in Ukraine in the late XIX – early XX centuries are analyzed in the article. A variety of creative approaches to solving the artistic image of the Great Poet by professional and folk artists in the context of cultural and socio-political processes of the given period are traced

Key words: monuments, Ukrainian sculpture, shevchenkiana.

УДК 7.071.1

Володимир Лукань

РИСУНОК У ПЕТЕРБУРЗЬКІЙ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ У ЧАС НАВЧАННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Стаття є спробою прослідкувати життя і творчість Тараса Шевченка періоду навчання в Академії мистецтв у Петербурзі, проаналізувати систему навчання образотворчому мистецтву в Петербурзькій академії, а також виокремити відношення Шевченка до навчальних предметів, зокрема до рисунку.

Ключові слова: Тарас Шевченко, мистецтво, рисунок, живопис, Академія мистецтв у Петербурзі.

Попри достатньо відому детальну біографію Тараса Шевченка існує небагато достовірних документальних відомостей про його навчання мистецтву в Петербурзі. Зокрема це стосується перебування Тараса в майстерні В.Ширяєва та навчання в Академії мистецтв. За словами Шевченка, щоб стати художником, треба шість років рисувати і рік малювати. Тобто, без добре поставленого академічного рисунку, на думку Шевченка, стати художником не було можливим. З огляду на це, цікаво простежити відношення Шевченка до рисунку, як до навчальної дисципліни, співставити його рівень з іншими учнями і майбутніми відомими художниками, з'ясувати методи навчання та особливості навчальної програми з рисунку в Академії мистецтв тощо.

Основна частина документальних матеріалів про Шевченка є в книзі: Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії 1814-1861, за редакцією члена-кореспондента АН УРСР Є.П.Кирилюка (Київ, видавництво при Київському державному університеті видавничого об'єднання «Вища школа», 1982) [1]. Окремі відомості про навчання Шевченка в Петербурзі є у «Спогадах про Тараса Шевченка» (Київ, «Дніпро», 1988) [3], та деяких інших виданнях та публікаціях [2].

22 квітня 1838 р. Тарас Шевченко був звільнений із кріпацтва, про що засвідчила відпускна, видана поміщиком П.Енгельгардтом, а вже 23 червня 1838 р. прізвище Шевченка з'являється в екзаменаційному списку сторонніх учнів гіпсового класу Академії мистецтв. Останній документ, який стосується Шевченка, як учня Академії це список учнів натурного класу за екзамен з рисунку від 29 жовтня 1844 р. Тобто, дана стаття є спробою аналізу результатів Шевченка як учня рисувального класу Академії мистецтв у Петербурзі від кінця червня 1838 р. по кінець жовтня 1844.

Варто зазначити, що Тарас Шевченко після повернення із заслання впродовж трьох останніх років свого життя (1858–1861), мав відношення до Академії мистецтв. Він відвідував рисувальні класи, виконував академічне завдання на звання академіка, проживав в майстерні Академії звідки, зрештою, й пішов із життя.

Петербурзька Академія мистецтв заснована 1757 р. із дня заснування в ній виховувались казеннокоштані учні – академісти. З 1798 р. було дозволено приймати сторонніх учнів з числа талановитих юнаків, окрім кріпаків, які з тих чи інших причин не могли здобути попередньої систематичної освіти. За певну плату вони одержували квитки (білети) на право відвідування рисувальних класів. Сторонні учні Академії мистецтв мали право лише відвідувати навчальні класи Академії та складати іспити, академісти – перебували на повному утриманні Академії. З 1840 р. в Академії мистецтв навчалися лише сторонні учні. За рекомендацією В.Григоровича і прохання І.Сошенка Тарас Шевченко відвідував рисувальні класи при Товаристві заохочення художників. На той час строк навчання в Академії становив 6 років. Вихованців ділили на два відділи: нижчий і вищий. У нижчому їх називали академістами 2-го ступеня, у вищому – академістами 1-го ступеня.